

Klimato kaita vis labiau veikia mūsų kasdienį gyvenimą - nuo staigių orų svyravimų iki natūralių ekosistemų disbalanso. Lietuvoje jau matome, kad tradicinis keturių metų laikų ciklas pradeda keistis, o Pietų Italijoje stebimi neįprastai gausūs sniego kiekiai.

Kauno technologijos universiteto Aplinkos inžinerijos instituto (KTU APINI) direktorė, profesorė dr. ir „Regionų prisitaikymo prie klimato kaitos (ADAPTO)“ projekto vadovė Žaneta Stasiškienė teigia, kad šie pavyzdžiai rodo, kaip globalūs klimato pokyčiai veikia įvairias pasaulio dalis.

Europa, kaip tankiai apgyvendintas regionas, susiduria su dideliais iššūkiais, tokiais kaip gyventojų augimas, urbanizacija ir klimato kaitos pabėgėliai. Urbanizuotų teritorijų plėtra dažnai vyksta žaliosios erdvės sąskaita, o tai neigiamai veikia tiek klimatą, tiek gyvenimo kokybę. Nors technologinės inovacijos prisideda prie energijos suvartojimo mažinimo ir skatina atsinaujinančios energijos plėtrą, šių priemonių vis dar nepakanka reikšmingiems pokyčiams pasiekti.

„Klimato kaitos iššūkių sprendimas reikalauja greitesnių ir ryžtingesnių veiksmų, įskaitant vartojimo įpročių keitimą ir naujų gyvenimo būdo tradicijų diegimą. Šie pokyčiai neturėtų būti suvokiami kaip griežtas savęs ribojimas, o kaip racionalūs sprendimai, skatinantys tvarumą“, - sako Ž. Stasiškienė.

Pasak jos, švietimas yra ne mažiau svarbus nei technologiniai sprendimai, nes tik ugdant tvaresnę požiūrį ir keičiant visuomenės įpročius galime pasiekti užsibrėžtus tikslus. Net ir pačios pažangiausios technologijos, be socialinių pokyčių, nesugebės pilnai išspręsti klimato kaitos problemų. Todėl būtina skatinti visuomenės sąmoningumą ir, kartu su technologiniais sprendimais, diegti naujas praktikas, kurios prisidėtų prie darnesnės ir atsparesnės visuomenės kūrimo.

„Geltona šviesa“ jau dega

Ž. Stasiškienė pažymi, kad Europa buvo pirmoji, pradėjusi kelti klimato kaitos klausimus ir raginti imtis konkrečių veiksmų. Tačiau, nepaisant šių iniciatyvų, Europos šalių situacija klimato kaitos srityje išlieka itin netolygi, o tai lemia įvairūs veiksniai, įskaitant skirtingus ekonominius prioritetus ir finansines galimybes.

„Svarbu pabrėžti, kad daugelis veiksmų jau yra pavėluoti. Požiūris į klimato kaitos iššūkius keičiasi - vis daugiau verslo ir politikos atstovų pripažįsta, jog veikti būtina dabar. Tačiau trūksta nuoseklaus ir strateginio požiūrio. Nekoordinuoti sprendimai išlieka problema ne tik Lietuvoje, bet ir kitose šalyse“, - teigia ji.

KTU profesorė dalijasi, kad Skandinavijos šalys yra laikomos lyderėmis klimato kaitos srityje - jų nuosekliai įgyvendinamos strategijos leidžia efektyviai spręsti šios problemos iššūkius, todėl klimato kaitos poveikis šiuose regionuose yra mažiausiai juntamas. „Vis dėlto bendra situacija Europoje kelia nerimą - „geltona šviesa“ jau dega ryškiai. Strateginiai ir politiniai sprendimai turi keistis, nes jų poveikis daro didelę įtaką ateities vystymuisi“, - sako Ž.

Stasiškienė.

Lietuvoje pramonė, kurios net 87 proc. produkcijos yra eksportuojama, susiduria su vis griežtesniais tiekimo grandinių reikalavimais. Tvarumo ataskaitos, anksčiau laikytos tik formalumu, dabar tampa svarbia verslo išlikimo sąlyga. Partneriai tikisi ne tik pateiktų dokumentų, bet ir realių veiksmų: atsakingo žaliavų pasirinkimo, procesų efektyvumo užtikrinimo ir atsinaujinančių energijos šaltinių naudojimo. Šie pokyčiai skatina įmones tobulėti, net jei jos dar nėra visiškai pasirengusios šiems iššūkiams.

„Daug kas priklauso nuo įmonių vadovų požiūrio ir supratimo. Tvarumas turi tapti ne tik formaliu reikalavimu, bet ir savaime suprantama praktika, kaip kasdienis darbų saugos ar sveikatos priežiūros užtikrinimas. Poveikio aplinkai ir žmonių sveikatai mažinimas turi būti natūrali veiklos dalis, o ne tik deklaruojamas tikslas. Nors šis požiūris pamažu įsigali, pokyčius būtų buvę galima įgyvendinti dar prieš dešimtmetį – strategiškai ir be dabartinės skubos bei panikos“, – pastebi KTU profesorė.

Padės prisitaikyti prie klimato kaitos

Atsižvelgiant į Europos Komisijos strategiją dėl prisitaikymo prie klimato kaitos, inicijuotas „Regionų prisitaikymo prie klimato kaitos (ADAPTO)“ projektas, siekiant padidinti regionų atsparumą neišvengiamam klimato kaitos poveikiui. Projekte dalyvauja partneriai iš Lietuvos, Lenkijos, Airijos, Prancūzijos, Graikijos ir Kipro.

Ž. Stasiškienė pažymi, kad projekto unikalumas slypi jo koncepcijoje – jame dalyvauja patariamasis partneris, kuris tiesiogiai nekeičia politikos, tačiau teikia profesionalias rekomendacijas. „Labai vertiname, kad šį vaidmenį atlieka KTU. Šis pripažinimas suteikia universiteto ekspertams galimybę prisidėti rengiant svarbius dokumentus, tokius kaip Europos pramonės dekarbonizavimo gairės (angl. *Mutual Learning Initiative*, MLI) ir žiedinės ekonomikos standartai“, – sako ji.

Visa sukaupta patirtis bus perduota projekto partneriams, siekiant padėti jiems pritaikyti šiuolaikines tvarumo tendencijas ir pasirinkti tinkamiausius politikos įrankius. „Šie įrankiai taps pagrindu veiksmų planui, kuris apims ne tik klimato kaitos poveikio mažinimą, bet ir strateginį prisitaikymą (angl. *adaptation*). Artimiausiais metais planuojame išsamiai išanalizuoti kiekvieno partnerio situaciją ir pateikti rekomendacijas dėl konkrečių strategijų bei pokyčių, kuriuos būtų galima įgyvendinti jų šalyse ir savivaldybėse“, – aiškina KTU profesorė.

Pasak jos, svarbu pabrėžti, kad šis projektas – tai įrankis, kuris bus nuosekliai įvertintas ir, remiantis naujausiais dokumentais, pateiktas kaip konkretūs sprendimai regioninei valdžiai. „Darnūs ir gerai apgalvoti sprendimai leis efektyviai prisitaikyti prie klimato kaitos iššūkių ir kurti ilgalaikę pridėtinę vertę. Džiugu, kad regioninė valdžia, dalyvaujanti ADAPTO projekte, puikiai supranta šių sprendimų svarbą. Vizitai į savivaldybes rodo, jog tai nėra tik formalumas – dalyviai aiškiai suvokia savo atsakomybę, pripažįsta būtinybę priimti tinkamus sprendimus ir, svarbiausia, žino, kad klaidoms nėra vietos“, – pastebi ji.

Europa susiduria su klimato anomalijomis

Projekto pradžioje buvo išskirtos pagrindinės regionų problemos, su kuriomis susiduria įvairios Europos vietovės, atsižvelgiant į jų ekologinius, ekonominius ir socialinius iššūkius. Klimato kaitos poveikis šioms teritorijoms pasireiškia skirtingais būdais, lemiančiais tiek gyventojų kasdienį gyvenimą, tiek regionų ekonominę plėtrą.

Ž. Stasiškienė pasakoja, kad Liublino vaivadijoje Lenkijoje žemės ūkis užima daugiau nei 70 proc. teritorijos, tačiau regionas yra viena iš mažiausiai miškingų vietovių šalyje – tik 23,7 proc. Tai rodo, kad regiono ekonomika priklauso nuo tradicinių sektorių, kurie yra itin pažeidžiami klimato pokyčių.

„Prancūzijos Bretanės regionas susiduria su vis dažnėjančiomis sausromis, rekordinėmis temperatūromis ir pakrančių potvyniais dėl kylančio jūros lygio. Tam tikros gyventojų grupės, pavyzdžiui, vyresnio amžiaus žmonės ir vaikai miesto vietovėse, yra ypač pažeidžiami karščio bangų metu, o kaimo bendruomenės susiduria su tokiais rizikomis kaip upių potvyniai ir miškų gaisrai“, – dalijasi ji.

Graikijos Šiaurės Egėjo jūros regione klimato kaitos pavojai yra įvairūs: ekstremalios karščio bangos, laukiniai gaisrai, sausros, audros, potvyniai ir kylantis jūros lygis. Pakrantės erozija ir šilumos salų efektas miesto teritorijose dar labiau didina regiono pažeidžiamumą. Šie pavojai kelia grėsmę infrastruktūrai, ekosistemoms, žemės ūkiui ir gyvenvietėms, taip pat didina sveikatos priežiūros ir energijos sąnaudas, neigiamai veikia BVP.

„Tipererio grafystė pietų Airijoje išsiskiria tuo, kad 60 proc. gyventojų gyvena kaimo vietovėse. Regionas labai priklauso nuo žemės ūkio ir maisto gamybos dėl derlingų žemių ir gausaus upių tinklo. Tačiau klimato pavojai, tokie kaip potvyniai, sausros ir vėjo audros, tampa vis dažnesni ir intensyvesni, turėdami neigiamą poveikį vandens kokybei, ekosistemoms, infrastruktūrai ir privačiai nuosavybei. 2016 m. atliktas potvynių rizikos tyrimas nustatė 19 gyvenviečių, kurioms gresia pavojus, todėl buvo pradėtos vykdyti potvynių mažinimo programos“, – sako KTU profesorė.

Ypsono savivaldybėje Kipre, Viduržemio jūros regione, pastebimas temperatūrų kilimas ir kritulių kiekio mažėjimas, dar labiau didinantis spaudimą vandens ištekliams. Vandens trūkumas išlieka opi problema, nes Kipre vienam gyventojui tenkantis gėlo vandens kiekis yra vienas žemiausių Europos Sąjungoje – vandens naudojimo indeksas siekia apie 45 proc., kas rodo didelį perteklinį vartojimą.

„Regionų prisitaikymo prie klimato kaitos (ADAPTO)“ projektą finansuoja „Interreg Europe“ programa. Projekto nr.: 02C0657.

KTU profesorė apie prisitaikymą prie klimato pokyčių: „Geltona
šviesa jau dega ryškiai“

